

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Державного університету
«Житомирська політехніка»
протокол від «21» травня 2020 р. № 1

**Методичні вказівки
для проведення практичних занять та
самостійної роботи з навчальної
дисципліни
«Стратегія сталого розвитку»
для студентів освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 101 «Екологія» та
спеціальності 183 «Технології захисту навколишнього
середовища»
гірничо-екологічний факультет
кафедра екології**

Розглянуто і рекомендовано
на засіданні кафедри екології
протокол від «29» лютого 2020 р. №2

Розробники: Корбут М.Б., Давидова І.В.

Житомир
2020

**Методичні вказівки
для проведення практичних занять та
самостійної роботи з навчальної
дисципліни
«Стратегія сталого розвитку»
для студентів освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 101 «Екологія» та
спеціальності 183 «Технології захисту навколишнього
середовища»
гірничо-екологічний факультет
кафедра екології**

Розглянуто і рекомендовано
на засіданні кафедри екології
протокол від «29» штотого 2020 р. №2

Розробники: Корбут М.Б., Давидова І.В.

Житомир
2020

УДК 303.4:330.3:502.3

Методичні вказівки для проведення практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» освітнього ступеня «магістр» для студентів спеціальностей 101 «Екологія» та 183 «Технології захисту навколишнього середовища» – Житомир: «Житомирська політехніка», 2020. – 63 с.

В методичних вказівках наведено матеріали та завдання для проведення практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Стратегія сталого розвитку» освітнього ступеня «магістр» для студентів спеціальностей 101 «Екологія» та 183 «Технології захисту навколишнього середовища» денної та заочної форми навчання.

Упорядники: доц. кафедри екології, к.т.н., доцент Корбут М.Б.,
доц. кафедри екології, к.с.-г.н., доцент Давидова І.В.

Рецензенти: зав. кафедри екології, к.т.н., доцент Коцюба І. Г.,
доц. кафедри розробки родовищ корисних копалин
ім. проф. Бакка М.Т., к.т.н., доцент Шлапак В.О.

Затверджено на засіданні кафедри екології як методичні рекомендації
Протокол №2 від «29» лютого 2020 р.

Затверджено на засіданні методичної ради гірничо-екологічного
факультету Державного університету «Житомирська політехніка»

Протокол НМР №1 від 21.05.2020 р..

ЗМІСТ

Вступ	5
1. Ключові моменти концепції сталого розвитку	6
2. Концептуальні засади сталого розвитку	9
3. Глобальні Цілі сталого розвитку 2030	17
4. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017	39
5. Стратегії сталого розвитку: практичне застосування	41
6. Організація роботи над стратегією сталого розвитку	46
6.1. Формування робочої групи	48
6.2. Проведення стратегічного аналізу, формування профілю територіальної громади	48
6.3. Формування стратегічного бачення, місії та системи цінностей	50
6.4. Формування системи стратегічних та оперативних цілей	51
6.5. Формування ймовірних сценаріїв розвитку, вибір пріоритетного сценарію	52
6.6. Формалізація механізму реалізації стратегії	53
6.7. Підготовка плану заходів з реалізації стратегії та оцінка фінансового забезпечення реалізації стратегії	54
6.8. Розроблення системи моніторингу реалізації стратегії	54
6.9. Оприлюднення, громадське обговорення та ухвалення стратегії	55
7. Законодавча база з питань розроблення стратегічних та програмних документів розвитку регіонів (областей) та територіальних громад в Україні	56
8. Стратегія сталого розвитку. Проект 2017	57
9. Словник	59
10. Перелік корисних посилань та використаних матеріалів	63

ВСТУП

Впровадження принципів сталого розвитку потребує формування стратегічного бачення напрямів розвитку, що ґрунтуються на новій філософії мислення та нових аспектах політичної діяльності. Перехід на засади сталого розвитку потребуватиме глибоких структурних змін в управлінні та нових методів роботи в різних галузях економічного, соціального та політичного життя.

Система управління сталим розвитком має базуватися на моделі публічного врядування, яке передбачає конструктивну взаємодію державних, громадських і приватних структур. Запровадження такої моделі пов'язано з реалізацією ряду складних управлінських завдань, таких як формування спільного бачення розвитку країни, галузей і регіонів; визначення стратегічних цілей та пріоритетів розвитку; зміцнення інституцій, спрямованих на участь заінтересованих сторін у прийнятті рішень, міжгалузеву і міжрегіональну взаємодію та довгострокове планування, що враховуватиме інтереси майбутніх поколінь; прийняття узгоджених рішень за участі заінтересованих сторін та підготовка кваліфікованих фахівців. Для реалізації зазначених завдань застосовують стратегічний підхід, який дає можливість ще на стадії планування розвитку скоординувати дії та узгодити інтереси різних міністерств і відомств та інших заінтересованих сторін.

Вивчення *дисципліни «Стратегія сталого розвитку»* надає студентам можливість отримати поглиблені знання в формуванні знань щодо концепції сталого розвитку та отриманні навичок і вмінь розробки таких стратегій сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Дисципліна, що має предметом концепцію сталого розвитку допомагає студентам перевести вже набуті знання у площину їх практичного використання.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Стратегія сталого розвитку» є складовою частиною циклу фундаментальних дисциплін для підготовки студентів освітнього ступеня «магістр» за спеціальностями: 101 «Екологія», 183 «Технологія захисту навколишнього середовища». Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтових знань із суміжних курсів – «Моніторинг довкілля», «Організація та управління екологічною діяльністю». а

також цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на лекціях, практичних заняттях, самостійної роботи та виконання індивідуального завдання. Вимоги до знань та умінь визначаються галузевими стандартами вищої освіти України.

Вивчення навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» передбачає ознайомлення магістрів з передумовами формування засад сталого розвитку, особливостей впровадження принципів сталого розвитку, поняттям та суттю терміну «система», індикаторами, які характеризують стан соціальної, економічної, екологічної підсистем.

1. Ключові моменти концепції сталого розвитку

Сталий розвиток – це розвиток, що відповідає потребам сучасності, не впливаючи на здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби.

Сталий розвиток вимагає узгоджених зусиль щодо створення всеосяжного, сталого та стійкого майбутнього для людей та планети.

Для досягнення сталого розвитку надзвичайно важливо гармонізувати три основні елементи: економічне зростання, соціальну інтеграцію та охорону навколишнього середовища. Ці елементи взаємопов'язані, і всі вони мають вирішальне значення для добробуту окремих людей та суспільств.

Викорінення бідності у всіх її формах та на всіх рівнях є необхідною вимогою для сталого розвитку. Для досягнення цієї мети необхідно сприяти сталому, всеохоплюючому та рівноправному економічному зростанню, яке б створювало більші можливості для всіх, зменшувало нерівності, підвищувало базові стандарти життя, сприяло справедливому соціальному розвитку та включенню, а також інтегрованому та сталому управлінню природними ресурсами та екосистемами

Реалізація Цілей сталого розвитку

План дій, ухвалений на Третій міжнародній конференції з фінансування розвитку, що проходила в Addis-Abeba, передбачив конкретні заходи та дії для підтримки виконання нового порядку денного.

Реалізація та успіх будуть покладатися на власні стратегії, плани та програми сталого розвитку країн і очолюватимуться країнами. Цілі

сталого розвитку (ЦСР) стануть компасом для узгодження планів країн з їх глобальними зобов'язаннями.

Стратегії сталого розвитку, що втілюються на національному рівні, потребують застосування стратегій мобілізації ресурсів та фінансування.

Очікується, що усі зацікавлені сторони – уряди, громадянське суспільство, приватний сектор та інші – сприятимуть реалізації нової порядку денного.

Для підтримки національних зусиль необхідне відродження глобального партнерства на глобальному рівні. Це визнано в Порядку денному 2030.

Партнерства між багатьма зацікавленими сторонами були визнані важливим компонентом стратегій, спрямованих на залучення всіх зацікавлених сторін до нового порядку денного.

Моніторинг виконання Цілей сталого розвитку

На глобальному рівні 17 цілей сталого розвитку та 169 завдань нового порядку денного будуть контролюватися за допомогою набору глобальних показників. Система глобальних показників була розроблена Міжвідомчою агенцією та експертною групою з показників ЦСР (МАГАТЕ-ЦСР), узгоджена Статистичною комісією ООН в березні 2016 року та прийнята Економічною і Соціальною Радою та Генеральною Асамблеєю.

Уряди також розробили власні національні показники, які допоможуть контролювати досягнутий прогрес щодо цілей та завдань.

Державні комітети статистики країн-членів працювали над ідентифікацією цілей, щоб мати 2 показника для кожної цілі. Наразі існує близько 300 показників для всіх цілей.

Процес подальшого моніторингу буде повідомлятися у щорічній доповіді щодо прогресу в досягненні ЦСР, яка готується Генеральним секретарем.

Річні наради Політичного форуму високого рівня з питань сталого розвитку відіграють провідну роль у спостереженні за прогресом на шляху до ЦСР на глобальному рівні. Засоби впровадження ЦСР будуть контролюватися, як зазначено в Плані дій, прийнятому на конференції в Аддіс-Абебі, щоб забезпечити ефективну мобілізацію фінансових ресурсів для підтримки нової програми сталого розвитку.

Відмінність Цілей сталого розвитку від Цілей розвитку тисячоліття

17 цілей сталого розвитку (ЦСР), що включають в себе 169 завдань, мають ширший діапазон охоплення та є амбітнішими, аніж Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), ставлячи за мету вирішення корінних причин бідності та задоволення універсальної потреби в розвитку, яка існує для всіх людей. Цілі охоплюють три аспекти сталого розвитку: економічне зростання, соціальну інтеграцію та охорону навколишнього середовища.

На основі успіху та завдяки імпульсу з боку ЦРТ нові глобальні цілі охоплюють більше сфер, маючи амбіції щодо подолання нерівності, сприяння економічному зростанню, створення гідних робочих місць, міст та населених пунктів, індустріалізації, океанів, екосистем, енергетики, зміни клімату, сталого споживання та виробництва, миру та справедливості.

Нові цілі є універсальними і ставляться перед усіма країнами, тоді як ЦРТ передбачалось досягати лише в країнах, що розвиваються.

Основною особливістю ЦСР є їх чітка спрямованість на шляхи імплементації, а саме мобілізацію фінансових ресурсів, створення потенціалу та використання технологій, а також надання ключової ролі інформації та установам.

Нові цілі визнають, що боротьба з кліматичними змінами є важливою для сталого розвитку та подолання бідності. ЦСР № 13 має на меті сприяти невідкладній діяльності в боротьбі зі зміною клімату та її наслідкам.

Україна: від Цілей розвитку тисячоліття до Цілей сталого розвитку

В Україні суспільство готове брати участь у розробленні довгострокового стратегічного документу, який визначив би нові Цілі сталого розвитку. За останні п'ятнадцять років доповіді щодо Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) слугували єдиним стратегічним документом, який надавав можливість громадськості контролювати дії влади, використовуючи моніторинг 33-х ключових показників. Цілі сталого розвитку мають продовжити цю традицію та використовувати імпульс ЦРТ і напрацьовану інституційну базу. Цілі сталого розвитку в Україні становитимуть нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічним, соціальним та екологічним

(природоохоронним) вимірами, спрямовану на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища. Основою сталого розвитку є невід’ємні права людини на життя та повноцінний розвиток.

Нові цілі мають забезпечити інтеграцію зусиль щодо економічного зростання, прагнення до соціальної справедливості і раціонального природокористування, що потребує глибоких соціально-економічних перетворень в Україні та нових підходів до можливостей глобального партнерства.

В Україні у процесі визначення Цілей сталого розвитку, відповідних завдань та показників на довгострокову перспективу необхідно враховувати глобальні орієнтири розвитку, принципи сталого розвитку та суспільну думку щодо бачення майбутнього розвитку. Світовий досвід свідчить, що суспільний прогрес значною мірою залежить від підтримання балансу між цілями підтримки економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Для досягнення довгострокових цілей необхідно послідовно виконувати визначені коротко- та середньострокові завдання. Передумовами досягнення всіх без винятку цілей розвитку є якісне управління, викорінення корупції, суспільна підтримка. Відповідно належне управління, чесна та прозора влада, участь населення у прийнятті рішень та контролюванні їх виконання мають враховуватись при формулюванні стратегічних цілей [5].

Завдання:

- 1. Ознайомитись з ключовими моменти концепції сталого розвитку.***
- 2. Самостійно ознайомитись з цілями розвитку тисячоліття [3,4].***

2. Концептуальні засади сталого розвитку

Ключовими етапами розвитку концепції сталого розвитку є:

- Конференція ООН з оточуючого людину середовища (Стокгольм, 1972 р.);
- Звіт Міжнародної комісії з довкілля та розвитку «Наше спільне майбутнє» (1987 р.);

- Конференція ООН з довкілля і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.);
- Саміт тисячоліття ООН (Нью-Йорк, 2000 р.);
- Всесвітній саміт зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.);
- Конференція ООН зі сталого розвитку Ріо+20 (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.);
- Саміт ООН зі сталого розвитку (Нью-Йорк, 2015 р.).

Першою віхою в історії становлення концепції сталого розвитку можна вважати Конференцію ООН з оточуючого людину середовища, що відбулася в Стокгольмі у червні 1972 р.

Саме на цій конференції було вперше внесено до міжнародного порядку денного питання про взаємозв'язок між економічним розвитком і погіршенням стану довкілля. За підсумками конференції було прийнято Декларацію Конференції ООН з проблем довкілля, яка містила 26 принципів і план дій із 109 пунктів.

У грудні 1972 р. була створена Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП, англ. – United Nations Environmental Program, UNEP), яка залишається й сьогодні провідною установою у світі з проблем довкілля.

У 1983 р. Генеральна Асамблея ООН створила Міжнародну комісію з довкілля та розвитку (World Commission on Environment and Development, WCED). Головою Комісії стала прем'єр-міністр Норвегії Гру Харлем Брундтланд. До завдань Комісії входило розроблення основних принципів, показників сталого розвитку, а також глобальної еколого-економічної програми дій.

У 1987 р. за результатами роботи Комісії Г. Х. Брундтланд була опублікована доповідь «Наше спільне майбутнє» («Our common future»), в якій і була представлена нова концепція сталого розвитку, як альтернатива розвитку, що базується на необмеженому економічному зростанні. У доповіді «Наше спільне майбутнє» було вперше точно визначено поняття *сталого розвитку, що трактується як розвиток, за якого нинішні покоління задовольняють свої потреби, при цьому не ставлячи під загрозу можливість задовольняти потреби майбутніх поколінь.*

Концепція сталого розвитку набула провідного статусу після Конференції ООН з довкілля та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.), яку ще називають Самітом Землі. У роботі конференції взяли участь

представники 172 країн, у тому числі 108 глав держав і урядів, а також 2,4 тис. представників громадських організацій (загалом паралельний форум громадських організацій відвідали 17 тис. осіб). Така безпрецедентна за масштабами та змістом подія стала можливою завдяки підвищенню уваги до стрімкого погіршення глобальної екологічної ситуації.

На конференції прийнято п'ять підсумкових документів:

1. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку.
2. Порядок денний на XXI століття.
3. Рамкова конвенція ООН щодо змін клімату.
4. Конвенція щодо збереження біологічного різноманіття.
5. Декларація щодо напрямку розвитку, охорони та використання лісів.

Декларація Ріо містить 27 принципів сталого розвитку, які спрямовані на визначення нового, справедливого, глобального партнерства завдяки створенню інших рівнів співробітництва між державами, ключовими секторами суспільства та громадянами. В документі «Порядок денний на XXI століття» (Agenda 21) кожній країні було рекомендовано розробити національну стратегію сталого розвитку з урахуванням необхідних природоохоронних заходів.

Учасники Конференції закликали проявити політичну волю та вжити термінових заходів зі створення у кожній країні світу такого середовища, яке сприяло б активній участі всіх заінтересованих сторін в обговоренні та втіленні національних стратегій розвитку, зміцненню партнерських стосунків між урядовими структурами, приватним сектором і громадянським суспільством, узгодженню ролі та відповідальності заінтересованих сторін у забезпеченні сталого розвитку, запровадженню ефективних механізмів координації та співпраці для досягнення спільних пріоритетів.

Учасники конференції визнали, що сталий розвиток має стати пріоритетним питанням порядку денного міжнародного співробітництва. Було започатковано глобальне партнерство країн світу для досягнення сталого розвитку на основі комплексного підходу до проблем довкілля та розвитку.

У 2000 р. в рамках сесії Генеральної Асамблеї ООН відбувся Саміт тисячоліття ООН. За результатами саміту було схвалено Декларацію

тисячоліття, на основі якої було сформульовано 8 глобальних цілей суспільного розвитку, які отримали назву Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ). Ці цілі є переважно соціальними, але одна з них спрямована на досягнення екологічної збалансованості. ЦРТ стали найбільшою обіцянкою в світі – глобальною угодою зі скорочення масштабів бідності безпрецедентними темпами за рахунок спільних дій.

Декларація тисячоліття ООН, яку прийняли 189 країн, через прийняття ЦРТ, визначила рамки цінностей, принципів і ключових чинників розвитку до 2015 р.

Після розроблення універсальних рамок ЦРТ у багатьох країнах світу було здійснено адаптацію ЦРТ та встановлено цільові показники розвитку з урахуванням специфіки національної ситуації. Україна приєдналася до Декларації тисячоліття ООН і взяла на себе зобов'язання досягти ЦРТ до 2015 р.

Наступним етапом стала зустріч керівників країн і урядів у 2002 р. на Всесвітній конференції ООН зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі («Ріо+10»). В ній взяли участь понад 22 тис. осіб, зокрема, 100 керівників держав, більше ніж 8 тис. представників недержавних організацій, бізнесових структур, 10 тис. делегатів і 4 тис. представників преси.

Метою саміту стала дискусія щодо стану та перспектив сталого розвитку в контексті аналізу глобальних змін, які відбулися протягом останніх 10 років, пошуків конкретних кроків, спрямованих на поліпшення умов життя людей та охорону природних ресурсів. Зокрема, на саміті йшлося про пошуки шляхів обмеження зубожіння значної частини населення світу, з одного боку, та надмірного споживання – з другого, а також про поширення ідей сталого розвитку.

Зустріч в Йоганнесбурзі дала змогу закласти важливий фундамент – визначити цілі, часові рамки і зобов'язання з широкого спектру питань, які покликані змінити життя в усіх регіонах світу.

Однак зустріч підтвердила, що сталий розвиток є одним з центральних питань міжнародного порядку денного, і забезпечила прийняття практичних заходів, необхідних для розв'язання багатьох актуальних світових проблем.

Важливим результатом зустрічі стало те, що узгоджені на міжнародному рівні зобов'язання були доповнені рядом добровільних партнерських ініціатив зі сталого розвитку.

На зустрічі було прийнято два основні документи:

1. Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку.
2. План виконання рішень з визначенням пріоритетів діяльності.

У 2012 р. у Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція ООН зі сталого розвитку «Ріо+20». Двома провідними темами конференції були інституційні рамки сталого розвитку, зелена економіка в контексті сталого розвитку та подолання бідності. На конференції було прийнято документ «Майбутнє, якого ми прагнемо».

Передумовами проведення Конференції ООН «Ріо+20» були:

- стрімке зростання населення планети (чисельність населення світу становила 7 млрд осіб, до 2050 року досягне 9 млрд осіб);
- низький рівень прибутків населення (кожен п'ятий, або 1,4 млрд осіб, живе на 1,25 долара США в день або менше);
- низький рівень якості життя населення (1,5 млрд людей не мають доступу до електроенергії, 2,5 млрд не мають змивних туалетів, щоденно майже 1 млрд людей голодує);
- погіршення стану довкілля (викиди парникових газів в атмосферу продовжують зростати і більше третини відомих біологічних видів можуть вимерти, якщо на кліматичні зміни, як і раніше, не буде звернено увагу);
- нагальна потреба у терміновому розв'язанні зазначених проблем (щоб залишити нашим дітям і онукам придатну для життя планету, проблеми повсюдної бідності та руйнування навколишнього середовища необхідно розв'язувати вже сьогодні);
- масштабність наслідків (якщо ми не зможемо адекватно розв'язати ці гострі проблеми зараз, то в майбутньому відчуеться значно більші втрати і не тільки у фінансовому плані, а й у плані зростання масштабів бідності та нестабільності, а також погіршення стану навколишнього середовища);
- необхідність глобальної кооперації для розв'язання цих проблем («Ріо+20» дає можливість мислити глобально для спільної діяльності на місцевому рівні та побудови нашого спільного майбутнього).

Офіційні обговорення присвячені двом основним темам: як побудувати «зелену» економіку таким чином, щоб домогтися сталого розвитку і позбавити людей від бідності, а також допомогти країнам, що розвиваються, стати на шлях «зеленого» розвитку; інституційні

рамки сталого розвитку для координації міжнародних зусиль щодо його досягнення.

Сталий розвиток передбачає цілісний, справедливий і далекоглядний підхід до прийняття рішень на всіх рівнях. Він забезпечує не тільки високі економічні показники, а й наголошує на важливості зв'язків між поколіннями та всередині них. Такий розвиток ґрунтується на інтеграції та регулярному моніторингу соціальних, економічних та екологічних цілей і завдань з прийняттям державних і індивідуальних рішень. Таким чином, у концепції «зеленої» економіки основну увагу приділяють взаємозв'язку між навколишнім середовищем та економікою. Це відповідає тематиці Конференції в Ріо-де-Жанейро (1992 р.).

Необхідність зміцнення інституційної бази для сталого розвитку (Institutional Framework for Sustainable Development, IFSD) була розглянута ще в розділі XI Плану виконання рішень Порядку денного на XXI століття, прийнятого в Йоганнесбурзі в 2002 р. Сталий розвиток було визнано основною метою для установ на національному, регіональному та міжнародному рівнях. План виконання рішень підкреслив необхідність посилення інтеграції сталого розвитку та діяльності всіх відповідних установ Організації Об'єднаних Націй, програм і фондів, а також міжнародних фінансових інститутів у рамках своїх мандатів. Інституційна база для сталого розвитку, таким чином, також включає в себе соціальні та економічні інститути, наприклад міжнародні фінансові інститути і банки розвитку та інші організації системи ООН.

Стратегічний підхід до сталого розвитку успішно застосовують у країнах Європи, які не лише прийняли національні стратегії сталого розвитку, а й періодично їх переглядають. В Європейському Союзі принцип сталого розвитку закріплено в установчому Амстердамському договорі ЄС (Договір про ЄС, 1997 р.). Цей принцип визначено ключовим для всіх політик держав ЄС. Це означає, що будь-які галузеві чи регіональні стратегії, план і програми мають орієнтуватися на досягнення балансу між економічними, соціальними та екологічними цілями.

В Україні накопичено значний науковий потенціал і підготовлено ряд фундаментальних праць з питань сталого розвитку.

У вересні 2015 р. на Саміті ООН зі сталого розвитку у Нью-Йорку в рамках 70-ї ювілейної сесії Генеральної Асамблеї ООН глави держав і урядів погодили порядок денний світового розвитку на період після 2015 р. і визначили 17 глобальних цілей сталого розвитку, які охоплюють 169 завдань. Україна поступово приступає до своїх міжнародних зобов'язань, оскільки на Саміті ООН зі сталого розвитку Президент України Петро Порошенко зазначив, що «для досягнення цілей сталого розвитку на національному рівні, Україна здійснюватиме нові програми і проекти, які на практиці забезпечать макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість». Конституція України не передбачає створення стратегій і програм сталого, або еколого-соціально-економічного, розвитку: стаття 119 передбачає виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, а також програм охорони довкілля. Це створює додаткові труднощі у сфері стратегічного планування сталого розвитку.

Було розроблено та прийнято лише кілька законів, спрямованих на реалізацію принципів сталого розвитку. Це, зокрема:

- «Концепція сталого розвитку населених пунктів» (постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 року № 1359-XIV);
- «Комплексна програма реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003 – 2015 роки» (постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 634; постанова втратила чинність на підставі Постанови КМУ № 704 від 22.06.2011);
- «Концепція сталого (збалансованого) розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року» (наказ Мінагрополітики України від 20 серпня 2003 року № 280);
- «Про затвердження Програми сталого соціально-економічного, екологічного і культурного розвитку м. Севастополя на період до 2015 року» (постанова КМУ від 27 липня 2006 р. № 1017);
- «Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року» (розпорядження КМУ від 3 лютого 2010 р. № 121-р; втратило чинність на підставі розпорядження КМ № 1761-р від 02.09.2010).

Незважаючи на особливу гостроту екологічних, економічних і соціальних проблем, світоглядна парадигма сталого розвитку не

набула достатнього поширення в Україні, а ухвалені на найвищому міжнародному рівні документи не знайшли належного відображення в інституційному розвитку, державній політиці, національних програмах та економічній сфері.

Національна рада реформ підготувала «Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», яка була затверджена Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року.

У 2016 – 2017 рр. за підтримки ПРООН в Україні було проведено роботу з розробки проекту Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та Національного плану дій із впровадження Стратегії сталого розвитку України до 2020 року.

30 вересня 2019 року Президент України В. Зеленський підписав Указ № 722/2019 Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року.

Завдання:

- 1. Вивчити ключові етапи розвитку концепції сталого розвитку**
- 2. Підготувати доповідь на одну з запропонованих тем:**
 - Конференція ООН з оточуючого людину середовища (Стокгольм, 1972 р.);
 - Звіт Міжнародної комісії з довкілля та розвитку «Наше спільне майбутнє» (1987 р.);
 - Конференція ООН з довкілля і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.);
 - Саміт тисячоліття ООН (Нью-Йорк, 2000 р.);
 - Всесвітній саміт зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.);
 - Конференція ООН зі сталого розвитку Ріо+20 (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.);
 - Саміт ООН зі сталого розвитку (Нью-Йорк, 2015 р.).
 - Доповідь «Наше спільне майбутнє» («Our common future»)
 - Декларація Конференції ООН з проблем довкілля
 - Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку.
 - Порядок денний на XXI століття.
 - Рамкова конвенція ООН щодо змін клімату.

- *Конвенція щодо збереження біологічного різноманіття.*
- *Декларація щодо напрямку розвитку, охорони та використання лісів.*
- *Декларація тисячоліття ООН*
- *Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку.*

3. Глобальні Цілі сталого розвитку 2030

17 цілей сталого розвитку (ЦСР) є частиною Порядку денного в галузі розвитку на період до 2030 року, прийнятого світовими лідерами на історичному Саміті ООН у вересні 2015 року. Глобальні цілі офіційно вступили в силу 1 січня 2016 року. Протягом наступних п'ятнадцяти років країни будуть спрямовувати свої зусилля на подолання всіх форм бідності, на боротьбу з нерівністю та на усунення негативних проявів кліматичних змін. ЦСР спираються на успіх Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) і продовжують їх, щоб подолати всі форми бідності. Нові цілі унікальні тим, що закликають до дій всі країни - бідні, багаті і з середнім рівнем доходу – щоб сприяти процвітанню та захисту планети. У цілях визнається, що подолання бідності повинно реалізовуватися спільно із стратегіями, що сприяють економічному зростанню і задовольняють ряд соціальних потреб, включаючи освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, а також можливості працевлаштування, боротьбу з кліматичними змінами та захист навколишнього середовища. Хоча 17 ЦСР не є юридично обов'язковими, очікується, що уряди візьмуть на себе відповідальність і створять національні умови для їх досягнення. Країни несуть основну відповідальність за подальшу діяльність та аналіз досягнутого в реалізації цих цілей, що потребує якісного, доступного та своєчасного збору даних. Регіональні заходи з контролю та аналізу будуть ґрунтуватися на аналізах на національному рівні та сприятимуть подальшій діяльності та аналізу на глобальному рівні [4].

ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ

Сталого Розвитку

ЦІЛЬ 1 НІ БІДНОСТІ

Подолання бідності у всіх її проявах у всьому світі

- Подолати крайні форми бідності (стосується категорій людей, добове споживання яких є нижчим 1, 25 доларів США на день)
- Скоротити принаймні удвічі кількість людей, що живуть за межею бідності у всіх її проявах
- Запровадити системи загального соціального захисту усіх категорій населення, а також досягти сталого рівня забезпеченості бідних та незахищених верств населення
- Забезпечити рівний доступ чоловіків та жінок до усіх суспільних благ, послуг, права власності, зокрема, права власності на землю та інших форм власності та наслідування; рівний доступ до природних ресурсів, сучасних технологій та фінансових послуг
- Забезпечити здатність малозабезпечених та незахищених верств населення реагувати на несприятливі обставини та зменшити їх вразливість до впливу кліматичних, соціальних, природних потрясінь та катастроф

ЦІЛЬ 2 НІ ГОЛОДУ

Зупинення голоду, досягнення продовольчої безпеки, покращення харчування, а також сприяння сталому розвитку сільського господарства

- Покласти край голоду та забезпечити доступ кожного до безпечної та поживної їжі упродовж цілого року
- Покласти край усім формам недоїдання та задовольнити потреби у харчуванні дівчат-підлітків, вагітних жінок та жінок у період лактації, а також людей похилого віку
- Збільшити удвічі урожайність та прибуток малих фермерських господарств, з урахуванням природних особливостей та біологічного різноманіття кожного регіону
- Попереджати настання посух, повеней та інших природних катастроф
- Забезпечити охорону різноманіття видів насіння, зернових та свійських тварин, а також справедливий розподіл результатів виробництва
- Заохочувати залучення інвестицій у розвиток інфраструктури села, наукових досліджень у сфері сільського господарства, розвиток технологій, а також у висадку та зберігання генофондів сільськогосподарських рослин з метою покращення врожайності у країнах, що розвиваються
- Врегулювати існуючі, а також попередити встановлення нових торговельних обмежень та порушень на ринках сільськогосподарської продукції
- Вживати заходи для забезпечення належного функціонування ринків продовольчих товарів та похідних ринків з метою недопущення надмірного коливання цін на продукти харчування

ЦІЛЬ 3 ГАРНЕ ЗДОРОВ'Я

Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю населення усіх вікових категорій

- Скоротити загальний показник смертності при пологах до показника, що не перевищує 70 випадків на 100 000 новонароджених
 - Покласти край смертності новонароджених та дітей до п'яти років
 - Покласти край епідемії СНІДу, туберкульозу, малярії, гепатиту, а також розповсюдженню інших інфекційних захворювань, що передаються через воду
 - Скоротити утричі передчасну смертність, викликану неінфекційними захворюваннями
 - Посилити заходи профілактики зловживання психоактивними засобами, у тому числі наркотичними речовинами та алкоголем
 - До 2020 року удвічі скоротити у всьому світі кількість смертей та випадків травмування у результаті дорожньо-транспортних пригод
 - Забезпечити загальний доступ до послуг з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я, зокрема, у сфері планування сім'ї, інформування та освіти, а також включити заходи з охорони репродуктивного здоров'я у національні стратегії та програми
 - Запровадити загальне медичне страхування, забезпечити доступ усіх категорій населення до послуг з охорони здоров'я, а також до безпечних, дієвих, якісних та доступних основних медичних препаратів та вакцин
 - Значно скоротити кількість смертей та захворювань, спричинених викидами небезпечних хімікатів у повітря та воду, а також унаслідок забруднення ґрунтів такими хімікатами
 - Збільшити обсяг фінансування охорони здоров'я, сприяти залученню, розвитку та підготовці медичних кадрів у країнах, що розвиваються
 - Посилити спроможність усіх країн у сфері попередження, виявлення ризиків для здоров'я, та також управління вказаними ризиками на глобальному та національних рівнях

ЦІЛЬ 4 ЯКІСНА ОСВІТА

Забезпечення всеохоплюючої та якісної загальної освіти та заохочення до навчання упродовж життя усіх категорій населення

- Забезпечити рівні можливості для отримання дівчатами та хлопцями безкоштовної, якісної початкової та середньої освіти
 - Забезпечити рівний доступ дівчат та хлопців до якісних заходів із раннього розвитку, піклування та якісної дошкільної освіти
 - Забезпечити рівний доступ жінок та чоловіків до доступної, якісної професійної, технічної та вищої освіти, зокрема, до навчання у вищих навчальних закладах
 - Збільшити на $x\%$ кількість молоді та дорослих із відповідними знаннями, навичками, у тому числі професійно-технічними, з метою їх працевлаштування та залучення до підприємницької діяльності
 - Ліквідувати гендерну нерівність у сфері освіти та забезпечити рівний доступ незахищених верств населення, зокрема, осіб із обмеженими можливостями, корінного населення та дітей із соціально незахищених сімей до освіти на усіх рівнях, включаючи професійно-технічний
 - Гарантувати здобуття як мінімум $x\%$ дорослого населення, як жінками так і чоловіками, навичок читання, письма та арифметики
 - Гарантувати отримання усіма, хто навчається, знань та навичок, необхідних для сприяння сталому розвитку, зокрема, шляхом проведення освітніх заходів щодо сталого розвитку, прав людини, гендерної рівності, сприяння культурному розвитку та відмові від насильства, правильного розуміння культурного розмаїття
 - Побудувати та модернізувати заклади освіти, що враховують потреби дітей, людей з особливими потребами, гендерні аспекти, та забезпечити загальні та рівні умови для всеохоплюючого та ефективного навчання
 - До 2020 року збільшити на $x\%$ кількість стипендій для студентів з країн, що розвиваються
 - Збільшити на $x\%$ кількість кваліфікованих педагогічних кадрів, зокрема, шляхом співпраці у сфері підготовки вчителів у країнах, що розвиваються

ЦІЛЬ 5 ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ

Досягнення гендерної рівності та надання рівних із чоловіками можливостей розвитку для жінок та дівчат

- Ліквідувати дискримінацію жінок та дівчат у всіх її проявах у всьому світі
 - Ліквідувати усі прояви насильства проти жінок та дівчат у громадській та приватній сферах, зокрема, торгівлю людьми та сексуальну експлуатацію
 - Ліквідувати усі види небезпечних традиційних практик, а саме примусові шлюби, зокрема у дитячому та ранньому віці
 - Забезпечити визнання цінності неоплачуваного догляду та домашньої роботи шляхом надання соціальних послуг, зміцнення інфраструктури надання таких послуг та посилення заходів соціального заходу
 - Забезпечити всебічну та ефективну участь жінок та створити рівні можливості для лідерства жінок на усіх рівнях прийняття рішень у політичній, економічній та суспільній сферах
 - Забезпечити загальний доступ до послуг з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я та репродуктивних прав
 - Запровадити реформи з метою надання жінкам рівних прав на використання економічних ресурсів, а також доступу до права власності, зокрема на землю, до інших форм власності, та їх контролю, а також доступу до фінансових послуг, права наслідування та природних ресурсів
 - Збільшити використання передових, зокрема, інформаційних технологій (ІТ) з метою сприяння розширенню прав та можливостей жінок
 - Забезпечити прийняття та зміцнення політики та законодавства щодо сприяння гендерній рівності та розширенню прав і можливостей жінок та дівчат на усіх рівнях суспільного життя

ЦІЛЬ 6 ЧИСТА ВОДА ТА НАЛЕЖНІ САНІТАРНІ УМОВИ

Забезпечення загального доступу кожного до систем водопостачання та засобів санітарії

- Досягти загального та рівного доступу усього населення до безпечної доступної питної води
 - Забезпечити загальний та рівний доступ до нормальних санітарних умов та гігієни, покласти край відкритій дефекації
 - Покращити якість води шляхом зменшення забруднень, припинення забруднення та мінімізації викидів у воду небезпечних хімікатів та інших речовин
 - Значно підвищити ефективність використання води та забезпечити відведення та постачання питної води з метою подолання нестачі води
 - Охороняти та відновлювати екосистеми, пов'язані із водою, у тому числі гори, ліси, водно-болотні угіддя, річки, підземні води та озера
 - Розвивати міжнародне співробітництво та забезпечити підтримку країн, що розвиваються, щодо водопостачання, водовідведення та пов'язаних питань, у тому числі, що стосується збору стічних вод для зрошування, знесолення, ефективного використання водних ресурсів, обробки стічних вод, технологій переробки та повторного використання водних ресурсів
 - Забезпечити підтримку та посилення участі місцевих спільнот у вирішенні питань щодо покращення управління у сфері водопостачання та санітарії

ЦІЛЬ 7 ВІДНОВЛЮВАНА ЕНЕРГІЯ

Забезпечення доступу кожного до прийняттого за ціною, безперебійного, сталого та сучасного енергопостачання

- Забезпечити загальний доступ кожного до безперебійних та сучасних енергетичних послуг
- Значно збільшити частку відновлюваних джерел енергії у світовій енергетичній системі до 2030 року
- Подвоїти загальний показник енергетичної ефективності до 2030 року
- Посилити міжнародне співробітництво з метою забезпечення доступу до досліджень та технологій у сфері зеленої енергетики, зокрема, у сфері відновлюваної енергетики, сучасних та екологічних технологій використання викопних джерел енергії; сприяти залученню інвестицій в енергетичну інфраструктуру та розвитку технології зеленої енергетики
- Забезпечити розвиток інфраструктури та модернізацію технологій з метою забезпечення загального доступу до сучасних та сталих енергетичних послуг у країнах, що розвиваються, особливо у найменш розвинених країнах та невеликих острівних країнах, що розвиваються

ЦІЛЬ 8 ГІДНА ПРАЦЯ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Сприяти всезагальному та сталому економічному розвитку, зайнятості населення та запровадженню гідних умов праці для усіх верств населення

- Сприяти економічному зростанню із розрахунку на душу населення, враховуючи особливості економічного розвитку окремих країн, та сприяти економічному зростанню на 7% щорічно у найменш розвинених країнах
 - Забезпечити досягнення високих економічних показників шляхом диверсифікації економіки, використання здобутків технологічного прогресу та інноваційного розвитку
 - Сприяти впровадженню заходів, зокрема, шляхом надання фінансових послуг, що сприяють розвитку та прогресу, розвитку виробництва, підприємництва, створенню робочих місць та розвитку малого та середнього бізнесу, а також творчому та інноваційному розвитку
 - Підвищити загальну ефективність споживання та виробництва ресурсів, а також сприяти економічному зростанню, взявши за приклад досвід розвинених країн, з метою протидії погіршення екологічної ситуації
 - Досягти загальної повної та продуктивної зайнятості, встановлення гідних умов праці та оплати для усіх жінок та чоловіків. До 2020 року значно зменшити відсоток молоді, що не працює чи не отримує освіту
 - Вжити невідкладних заходів, спрямованих на заборону використання дитячої праці та викорінення примусової праці; до 2015 року припинити використання будь-яких форм дитячої праці, у тому числі службу дітей у збройних силах

- Забезпечити охорону трудових прав та сприяти встановленню безпечних та гарантованих умов праці для всіх працівників, зокрема, для трудових мігрантів
- Розробити та реалізувати політику для сприяння сталому розвитку туризму, що дозволить створити нові робочі місця, сприяти розвитку місцевої культури та виробництва місцевої продукції
- Зміцнити спроможність національних фінансових установ з метою полегшення та розширення можливостей загального доступу усіх категорій населення до банківських послуг та послуг страхування
- Активізувати реалізацію ініціативи «Допомога у торгівлі» в інтересах країн, що розвиваються, у тому числі шляхом реалізації Інтегрованої рамкової програми технічної допомоги у сфері торгівлі з найменш розвиненими країнами
- До 2020 року розробити та запровадити глобальну стратегію зайнятості молоді

ЦІЛЬ 9 ІННОВАЦІЇ ТА ІНФРАСТРУКТУРА

Побудова стійкої інфраструктури та сприяння сталому розвитку індустріалізації та впровадженню інновацій

- Забезпечити розбудову сталої та стійкої інфраструктури з метою сприяння економічному розвитку та добробуту населення
 - Сприяти розвитку всеохоплюючої сталої індустріалізації, підвищенню рівня зайнятості населення у промисловості, збільшенню частки у валовому внутрішньому продукті, враховуючи національні умови, та подвоїти її у найменш розвинених країнах
 - Посилити можливість доступу невеликих промислових та інших підприємств до фінансових послуг, включаючи доступне кредитування та інтеграцію у мережі виробництва та ринки збуту
 - Модернізувати інфраструктуру та модифікувати промисловість, забезпечивши їх сталий розвиток, посилити ефективне використання ресурсів та екологічно безпечних технологій і процесів виробництва
 - Активізувати впровадження наукових досліджень, модернізувати технологічну спроможність секторів промисловості у всіх країнах, у тому числі шляхом сприяння розвитку інновацій та збільшення частки працівників науково-дослідної та дослідно-конструкторської сфери на 1 мільйон осіб, а також шляхом залучення приватних інвестицій у науково-дослідну та дослідно-конструкторську сферу
 - Сприяти сталому та стабільному розвитку інфраструктури у країнах, що розвиваються
 - Підтримувати розвиток технологій та інновацій у країнах, що розвиваються
 - До 2020 року значно розширити можливості доступу до інформаційно-комунікаційних технологій та сприяти забезпеченню доступу до мережі інтернет за доступною ціною у країнах, що розвиваються

ЦІЛЬ 10 ЗМЕНШЕННЯ НЕРІВНОСТІ

Зменшення нерівності всередині країн та між країнами

- Досягти та підтримувати зростання доходів найменш забезпечених 40% населення на рівні, що перевищує середній національний показник
- Забезпечити розширення прав та можливостей та заохочення соціальної, економічної та політичної інтеграції усіх людей, незалежно від віку, статі, стану здоров'я, раси, національної приналежності, походження, релігії та економічного чи іншого статусу
- Забезпечити рівні можливості та ліквідувати нерівність результатів, у тому числі шляхом виключення дискримінаційних норм із законів, політичних стратегій та дій у вказаному напрямку
- Впроваджувати відповідну політику у сфері бюджету, заробітної плати, соціального захисту з метою поступового досягнення відповідної рівності
- Удосконалювати методи регулювання та моніторингу глобальних фінансових ринків та інституцій та сприяти підвищенню ефективності вказаних методів
- Забезпечити розширення представництва країн, що розвиваються, у глобальних міжнародних економічних інституціях з метою сприяння зміцненню ефективності, авторитетності, підзвітності та законності таких інституцій
- Сприяти організованій, безпечній, регулярній та відповідальній міграції та мобільності людей
- Забезпечити впровадження принципу особливого та диференційованого ставлення до країн, що розвиваються, особливо до найменш розвинених країн, відповідно до угод Світової організації торгівлі
- Сприяти наданню офіційної допомоги та інвестуванню у країни, які найбільше цього потребують
- Знизити до рівня менше 3% операційні витрати, пов'язані з грошовими переказами, здійснюваними мігрантами, та ліквідувати канали грошових переказів мігрантів, де такі витрати перевищують 5%

ЦІЛЬ 11 СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ ТА СПІЛЬНОТ

Сприяння інтегрованості, безпеці, пристосовуваності до змінюваних умов та сталості міст

- Забезпечити доступ до нормальних, безпечних і доступних житлових умов та основних послуг у відповідній сфері, а також модернізувати райони, у яких проживає населення, що знаходиться за межею бідності
 - Забезпечити доступ до безпечних, територіально доступних та сталих транспортних систем, та покращити безпеку доріг
 - Посилити заходи захисту та охорони світового культурного та природного надбання
 - Значно скоротити кількість загиблих та потерпілих унаслідок природних катастроф, а також зменшити економічні збитки, спричинені ними
 - Мінімізувати негативний екологічний вплив міст, приділяючи особливу увагу якості повітря і управлінню переробкою відходів
 - Забезпечити загальний доступ до зелених зон та місць громадського відпочинку, особливо жінок, людей похилого віку та людей з обмеженими можливостями
 - Підтримувати позитивні економічні, соціальні та екологічні зв'язки між містами, передмістями та сільськими місцевостями
 - Збільшити до 2020 року кількість міст та поселень людей, що прийняли та впровадили заходи з метою підвищення ефективності використання ресурсів, пом'якшення наслідків змін клімату та адаптації до таких змін
 - Підтримати найменш розвинені країни, у тому числі шляхом надання фінансової та технічної допомоги для будівництва стійких надійних будівель із використанням місцевих матеріалів

ЦІЛЬ 12 ВІДПОВІДАЛЬНЕ СПОЖИВАННЯ

Впровадження принципів сталого споживання та виробництва продукції

- Забезпечити впровадження методів сталого управління та ефективного використання таких ресурсів
 - Зменшити вдвічі із розрахунку на душу населення загальносвітовий рівень харчових відходів та скоротити втрати продуктів харчування у процесі їх виробництва та постачання
 - До 2020 року досягти екологічно безпечного використання хімічних та інших відходів протягом усього їх життєвого циклу
 - Значно скоротити виробництво відходів шляхом впровадження заходів з попередження, зменшення, переробки та повторного їх використання
 - Заохочувати компанії, особливо великі та транснаціональні корпорації, використовувати раціональні методи виробництва та висвітлювати їх впровадження у своїх регулярних звітах
 - Сприяти проведенню прозорих державних закупівель згідно з принципами сталого розвитку та національними стратегіями
 - Забезпечити відповідний рівень загальної обізнаності усіх людей про сталий розвиток та відповідний спосіб життя
 - Підтримувати країни, що розвиваються, для зміцнення їх наукового та технологічного потенціалу з метою впровадження сталих схем споживання та виробництва продукції
 - Забезпечити розробку та впровадження інструментів моніторингу впливу сталого розвитку на сталий туризм
 - Рационалізувати неефективні субсидії на використання викопних видів палива шляхом усунення відповідних ринкових перешкод

ЦІЛЬ 13 БОРОТЬБА ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ

Вжиття термінових заходів з метою подолання наслідків зміни клімату

- Підвищити у всіх країнах здатність адаптуватися до ризиків, пов'язаних з кліматом, та природними катастрофами
- Включити заходи щодо подолання наслідків зміни клімату у національну політику, відповідні стратегії та плани
- Покращити освітній рівень, обізнаність населення та інституційну спроможність щодо питань пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптації до них та їх ліквідації, а також раннього попередження настання таких наслідків
- Забезпечити виконання зобов'язань взятих сторонами згідно з Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату щодо спільної мобілізації коштів у сумі 100 мільярдів доларів США щорічно з метою задоволення потреб країн, що розвиваються згідно з заходами для пом'якшення наслідків зміни клімату
- Сприяти створенню у країнах, що розвиваються, механізмів для зміцнення спроможності ефективного планування та управління з питань, пов'язаних із зміною клімату, у тому числі, приділяючи особливу увагу жінкам, молоді, місцевому населенню та маргіналізованим групам суспільства

ЦІЛЬ 14 ЗБЕРЕЖЕННЯ МОРСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ

Збереження та раціональне використання океанів, морів та морських ресурсів

- До 2025 року забезпечити впровадження заходів щодо попередження та значного зменшення усіх видів забруднень морських ресурсів
- До 2020 року вжити заходів щодо запровадження сталого управління та охорони морських та прибережних екосистем шляхом посилення їх опору несприятливому впливу, а також впровадити заходи, направлені на відновлення вказаних екосистем
- Мінімізувати шкідливий вплив та подолати наслідки процесів окислення океану, зокрема, шляхом інтенсифікації наукового співробітництва у відповідній сфері на усіх рівнях
- Забезпечити до 2020 року впровадження заходів з ефективного регулювання морського промислу, припинити практики перелову, а також незаконного та нерегульованого рибного промислу; впровадити науково обґрунтовані плани управління з метою відновлення запасів риби у найкоротші можливі терміни
- Забезпечити до 2020 року збереження як мінімум 10% прибережних та морських зон, гарантуючи при цьому виконання відповідного національного та міжнародного законодавства
- До 2020 року заборонити субсидії риболовного промислу, що сприяють створенню надлишкових виробничих потужностей та перелову, а також утриматися від впровадження нових подібних заходів субсидіювання
- Збільшити економічні вигоди від сталого використання морських ресурсів для малих острівних країн, що розвиваються, та найменш розвинених країн
- Розширювати наукові знання, розвивати науково-дослідницький потенціал та забезпечувати розповсюдження відповідних морських технологій з метою покращення здоров'я океану
- Забезпечити доступ малих рибпромислових ремісничих об'єднань до морських ресурсів та ринків збуту

ЦІЛЬ 15 ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕКОСИСТЕМ СУШІ

Впровадження заходів сталого управління лісовим фондом, Подолання опустелювання, зупинення процесу деградації земель та втрати біологічної різноманітності

- До 2020 року забезпечити впровадження заходів щодо збереження, відновлення та сталого використання лісів, водно-болотних угідь, гір та посушливих земель, відповідно до зобов'язань в рамках міжнародних угод
 - До 2020 року зупинити вирубку лісів, відновити деградований лісовий фонд, а також збільшити заліснення та відновлення лісового фонду на х% у глобальному масштабі
 - До 2020 року подолати опустелювання та відновити деградовані землі та ґрунти, у тому числі землі, що постраждали внаслідок посух та повеней
 - Забезпечити збереження гірських екосистем, зокрема, їх біологічної різноманітності, з метою підвищення їх потенціалу для забезпечення переваг, що мають важливе значення для сталого розвитку
 - Вжити термінових заходів з метою зупинення процесу втрати біологічної різноманітності та до 2020 року. Захистити і запобігти зникненню видів, що знаходяться під вказаною загрозою
 - Забезпечити доступ на справедливій та рівній основі до вигод від використання генетичних ресурсів, та сприяти належному доступу до генетичних ресурсів
 - Вжити невідкладних заходів з метою зупинення браконьєрства та незаконного обігу охоронюваних видів флори і фауни
 - До 2020 року запровадити заходи з метою попередження проникнення інвазивних чужорідних видів у наземні та водні екосистеми

- До 2020 року забезпечити включення положень щодо забезпечення біологічної різноманітності у відповідні національні та місцеві плани, процеси розвитку та стратегії скорочення масштабів бідності

- Мобілізувати і значно збільшити фінансові ресурси з метою збереження біологічної різноманітності і сталого використання екосистем

- Посилити глобальну підтримку зусиль, направлених на боротьбу з браконьєрством та незаконною торгівлею охоронюваними видами, у тому числі за рахунок зміцнення спроможності місцевих громад щодо забезпечення можливостей для сталого отримання засобів до існування

ЦІЛЬ 16 МИР ТА СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Сприяння розбудові справедливих, мирних та відкритих спільнот

- Істотно скоротити масштаби насильства у всіх його проявах та пов'язані з ним показники смертності у всьому світі
- Покласти край зловживанням, експлуатації, торгівлі людьми та всім формам насильства і тортур, що застосовуються щодо дітей
 - Сприяти встановленню верховенства права на міжнародному та національних рівнях, та забезпечити рівний доступ кожного до правосуддя
 - Істотно скоротити незаконні фінансові потоки та незаконний обіг зброї, посилити діяльність щодо відновлення і повернення викрадених активів та подолати усі форми організованої злочинності
 - Істотно скоротити масштаби корупції та хабарництва у всіх їх проявах
 - Створити ефективні, підзвітні та прозорі відповідні інституції на всіх рівнях
 - Встановити відповідний, із забезпеченням зворотного зв'язку, рівень загальної участі у представництві та процесі прийняття рішень на всіх рівнях
 - Розширити та посилити участь країн, що розвиваються, у роботі органів глобального управління
 - Забезпечити надання повного спектру юридичних прав кожному, зокрема реєстрацію народження
 - Забезпечити доступ громадськості до інформації та захист основоположних свобод відповідно до національного законодавства та міжнародних угод
 - Зміцнити відповідні національні інститути, зокрема в країнах, що розвиваються, з метою створення потенціалу для запобігання насильству та боротьбі з тероризмом і злочинністю
 - Заохочувати і забезпечувати дотримання недискримінаційних законів і політики у сфері сталого розвитку

ЦІЛЬ 17 ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

Активізація та посилення глобального партнерства в інтересах сталого розвитку

Фінанси

- Посилити мобілізацію внутрішніх ресурсів з метою зміцнення внутрішнього потенціалу збору податків та інших відрахувань
- Домогтися повного виконання розвиненими країнами зобов'язань щодо надання офіційної допомоги, у тому числі обов'язкового виділення 0,7% від валового внутрішнього продукту, з метою сприяння розвитку країн, що розвиваються
- Мобілізувати виділення додаткового фінансування країнам, що розвиваються, із різноманітних джерел
- Надати допомогу країнам, що розвиваються, у досягненні прийняттого рівня заборгованості у довгостроковій перспективі шляхом проведення політики, спрямованої на полегшення боргового тягара та реструктуризації заборгованості

Технології

- Посилити співробітництво Північ-Південь, Південь-Південь та тристороннє регіональне та міжнародне співробітництва з питань науки, технологій та інновацій
- Сприяти розробці та поширенню екологічно безпечних технологій у країнах, що розвиваються на сприятливих, у тому числі пільгових, умовах

Розбудова спроможності

- Посилити міжнародну підтримку у сфері ефективного та цілеспрямованого нарощування потенціалу в країнах, що розвиваються, з метою реалізації національних планів із виконання усіх цілей у сфері сталого розвитку
- Сприяти створенню загальної, побудованої на основі відповідних правил, відкритої, недискримінаційної, справедливої багатосторонньої торговельної системи у рамках Світової організації торгівлі
- Значно збільшити обсяги експорту з країн, що розвиваються, з метою збільшення удвічі частки у світовій системі експорту до 2020 року

Завдання. Враховуючи тематику практичного заняття:

- 1. Вивчити глобальні Цілі сталого розвитку 2030 [4]*
- 2. Проаналізувати, що саме Ви робите, для того, щоб досягти ЦСР, для кожної цілі окремо в вигляді есе.*
- 3. Ознайомитись зі змістом «Цілі сталого розвитку. Що треба знати органам місцевого самоврядування»[8]. Для кожної цілі окремо. Висловити свої пропозиції та зауваження в вигляді есе.*
- 4. Підготувати презентацію по одній з ЦСР.*

4. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь» було започатковано інклюзивний процес адаптації Цілей сталого розвитку.

Кожну глобальну ціль було розглянуто з урахуванням специфіки національного розвитку. Протягом 2016-го року в Україні було проведено низку національних (4) та регіональних (10) консультацій. За результатами консультацій можна зробити висновок, що національні ЦСР слугуватимуть основою для інтеграції зусиль, спрямованих на забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та раціонального природокористування.

У рамках відкритого процесу контекстуалізації завдань ЦСР було створено групу високого рівня, 17 робочих підгруп (відповідно до кожної цілі) та проведено 32 круглі столи.

До процесу визначення національних ЦСР долучилося понад 800 фахівців за напрямками, що відповідають тематичним сферам ЦСР, урядовці, управлінці, спеціалісти установ ООН, дипломати, науковці, економісти, демографи, медичні працівники, епідеміологи, екологи, освітяни, журналісти, підприємці, лідери недержавних організацій та інші представники громадянського суспільства.

Процес визначення завдань Цілей сталого розвитку та встановлення базового рівня для організації подальшого (на 15 років) моніторингу започаткував національний дискурс щодо вимірювання суспільного прогресу у цілому та удосконалення системи національної статистики.

Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» надає бачення орієнтирів досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які були затверджені на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 році. З урахуванням принципу «нікого не залишити осторонь» та з використанням широкого кола інформаційних, статистичних та аналітичних матеріалів було розроблено національну систему ЦСР (86 завдань національного розвитку та 172 показники для їх моніторингу), що забезпечить міцну основу для подальшого планування розвитку

України та моніторингу стану досягнення ЦСР. Доповідь було підготовлено Міністерством економічного розвитку і торгівлі України за координації Наталі Горшкової та схвалено Міжвідомчою робочою групою високого рівня для організації процесу імплементації Цілей Сталого Розвитку для України під головуванням Першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України Степана Кубіва та Координатора системи ООН в Україні, Координатора з гуманітарних питань в Україні та Постійного Представника Програми розвитку ООН в Україні Ніла Вокера. До складу групи увійшли 17 представників міністерств та відомств на рівні заступників міністрів. Науковий супровід здійснено академіком-секретарем Відділення економіки НАН України Еллою Лібановою.

Публікація стане у нагоді урядовцям, працівникам міністерств і відомств, керівникам та фахівцям центральних і місцевих органів виконавчої влади, спеціалістам агентств ООН, представникам дипломатичного корпусу та міжнародних організацій, науковцям, діячам громадських організацій, усім, кого цікавлять питання стратегічного планування сталого розвитку України на довгострокову перспективу.

У доповіді наведено результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку. Бенчмаркінгові орієнтири для досягнення до 2030 року було встановлено на підставі розрахунково-прогнозної роботи з використанням сценарних підходів до визначення напрямів розвитку країни на довгострокову перспективу.

Джерелом даних, наведених у доповіді, є Державна служба статистики України та відповідні міністерства та відомства.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України ініціювало та протягом 2016 року координувало інклюзивний процес обговорення ЦСР за такими групами: справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне, підзвітне та всеохоплююче управління і справедливість для всіх; екологічна рівновага та розбудова стійкості. До відкритого процесу встановлення національних завдань ЦСР було залучено понад 800 провідних фахівців у тематичних сферах ЦСР, що забезпечило об'єктивність оцінок. Пропозиції щодо цілей сталого розвитку України надали представники міністерств та відомств, урядових установ, агентств

ООН в Україні, міжнародних організацій, бізнес-спільноти, експертного середовища, громадських організацій (насамперед таких, які представляють інтереси найбільш вразливих груп населення) та громадянського суспільства. Ця робота відбувалась за підтримки всіх агентств системи ООН в Україні (у тому числі Програми розвитку ООН в Україні, яка виконувала функції секретаріату), Програми зеленої економіки, що реалізується Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) за дорученням Федерального міністерства економічного розвитку та співробітництва Німеччини та спільно з Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. Результатом інклюзивного процесу адаптації ЦСР для України стала ця доповідь, яка надає орієнтири розвитку України до 2030 року. [2]

Завдання. Враховуючи тематику практичного заняття:

- 1. Вивчити цілі сталого розвитку, адаптовані для України (2015–2030 роки).***
- 2. Ознайомитись з національними завданнями ЦСР***
- 3. Порівняти глобальні завдань ЦСР із національними завданнями***
- 4. Проаналізувати інформаційне забезпечення моніторингу досягнення ЦСР***

5. Стратегії сталого розвитку: практичне застосування

Уряд України узяв на себе зобов'язання щодо реалізації ЦСР на національному та регіональному рівнях з огляду на національні особливості, можливості розвитку та враховуючи національні стратегії і пріоритети. Таким чином, головним завданням на сьогодні є – адаптувати визначені на глобальному рівні ЦСР та систему їх моніторингу до реалій України.

Програми/стратегії сталого розвитку необхідно розробляти у рамках діючої системи державних прогнозів і програм соціально-економічного розвитку і як самостійний програмний документ, спрямований на розв'язання як усього комплексу соціальних, економічних, екологічних проблем, так і самостійних, найбільш проблемних ситуацій у конкретній області/місті/селі/громаді.

Стратегічний рівень управління сталим розвитком потребує ґрунтовного розуміння концепції сталого розвитку та її наслідків. Зовсім не обов'язково складати повний перелік необхідних дій і намагатися впровадити їх всі одразу. Важливіше забезпечити, щоб кроки у прийнятті політичних рішень були зроблені у напрямку до сталого розвитку, а не від нього, як це дуже часто відбувається. Тому стратегічний підхід до сталого розвитку спрямований на видозміну всієї філософії мислення та політичної діяльності, що передбачає перехід:

- від розроблення та виконання незмінних планів, що швидко застарівають, до створення адаптивної системи, яка може постійно вдосконалюватися;
- від погляду, що лише держава є відповідальною за розвиток, до визнання того, що це є відповідальністю всього суспільства;
- від централізованого та контрольованого процесу прийняття рішень до поширення прозорих переговорів, співпраці та узгоджених дій;
- від фокусування на прийнятті законів чи інших нормативних актів до зорієнтованості на якісні результати управлінських процесів і процесів участі громадськості;
- від галузевого до інтегрованого планування;
- від зосередження на дорогих проектах (і, відповідно, залежності від зовнішньої допомоги) до розвитку, який визначається та фінансується, виходячи насамперед з власних можливостей країни.

Основні сучасні принципи та підходи, що застосовуються в міжнародній практиці стратегічного регіонального розвитку:

- Врахування тенденцій та перспективних напрямів розвитку, визначених в основних стратегічних документах країни, регіону.
- Дотримання принципів сталого розвитку, що передбачає забезпечення балансу у вирішенні економічних, соціальних та екологічних проблем шляхом найбільш раціонального та ефективного використання наявних ресурсів та можливостей в

інтересах теперішнього та майбутніх поколінь мешканців регіону та країни в цілому.

- Концентрація зусиль та ресурсів на пріоритетні напрямки розвитку та точки зростання.
- Врахування культурних, історичних, суспільно-політичних, економічних особливостей та традицій конкретної території.
- Використання передового міжнародного та національного досвіду стратегічного планування та регіонального розвитку.
- Широка громадська участь в процесі розробки, обговорення і реалізації стратегій, що передбачає ефективну взаємодію влади, бізнесу, громадських організацій, наукових кіл тощо.

Особливостями запропонованого підходу до розробки регіональних стратегій є:

1. Сучасна стратегія є продуктом партнерства представників представницької та виконавчої влади регіону, керівників найбільших підприємств, банків, асоціацій бізнесу, університетів, наукових організацій, ЗМІ, громадських та неурядових організацій, громадських активістів.

2. Стратегія, по суті, представляє собою договір, за яким різні гілки влади, ділові кола, громадські та інші задіяні організації беруть на себе зобов'язання за спільним просуванням прийнятих або найважливіших (стратегічних) проектів та заходів. Стратегія – це договір суспільної згоди, інструмент організованого, прозорого діалогу влади, бізнесу та регіональної спільноти.

3. Стратегія повинна, з одного боку, бути своєрідною «проєкцією майбутнього», з іншого – чітким індикатором дії «тут і зараз» для досягнення поставлених цілей.

4. Інструментом реалізації стратегій є, в першу чергу, План реалізації Стратегії (який приймається разом зі стратегією), а також програми соціально-економічного розвитку, комплексні цільові програми розвитку окремих галузей чи сфер (наприклад, програми інноваційного розвитку), бізнес-плани та проєкти комерційних та громадських організацій.

Відповідно до викладеного вище принципу, регіональна стратегія є документом суспільної згоди, в ідеальному варіанті – взаємовигідним договором, підписаним його учасниками, які тим самим приймають зобов'язання щодо його виконання.

Модель стратегічного управління, зокрема, сталого розвитку, є багаторівневою та завжди має ієрархічний характер. Це потребує впровадження дієвого багаторівневого механізму прийняття рішень, вертикальної та горизонтальної координації, а також взаємодії та залучення великої кількості учасників до процесу формування та реалізації політики та стратегії сталого розвитку з урахуванням глобальних ЦСР.

Для успішного досягнення ЦСР вирішальне значення матиме їх включення в національні стратегії та плани загальнодержавного, галузевого, регіонального та місцевого рівнів. Цей процес вимагає:

- чіткої вертикальної інтеграції та координації дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- горизонтальної інтеграції та координації дій щодо поєднання екологічних, соціальних та економічних аспектів розвитку, так звана екологізація всіх напрямів розвитку суспільства (влади, бізнесу, організацій громадянського суспільства).

Основними формами реалізації стратегічного підходу до сталого розвитку є розроблення національної стратегії сталого розвитку, що базується на ЦСР адаптованих до України та формування відповідної державної політики сталого розвитку.

Стратегічне державне управління є новою моделлю врядування та формування державної політики.

Характерними рисами цієї моделі є:

- поєднання формальних стратегічних документів з гнучким стратегічним процесом;
- розроблення стратегій і планів тими структурами, які є відповідальними за їх виконання;
- інтеграція різних політик шляхом розроблення міжгалузевих стратегій та створення відповідних структур і механізмів;
- впровадження стратегії є інтегральною частиною стратегічного процесу;
- участь багатьох заінтересованих сторін;
- моніторинг виконання та огляд результативності.

У сучасних умовах стратегічне управління є важливим інструментом, який може бути використаний для розвитку території в умовах швидких змін у зовнішньому середовищі [9].

Завдання. Дати розгорнуті відповіді на питання:

- 1. Основні сучасні принципи та підходи, що застосовуються в міжнародній практиці стратегічного регіонального розвитку.*
- 2. Особливості підходу до розробки регіональних стратегій.*
- 3. Характерні риси Стратегічного державного управління*

6. Організація роботи над Стратегією сталого розвитку

Стратегія має допомагати органам місцевого самоврядування адаптуватись до змін та спрямовувати дії для досягнення визначеної мети. Ініціювати процес розроблення стратегії може будь-який суб'єкт місцевого розвитку. В ініціативних пропозиціях необхідно обґрунтувати актуальність та корисність стратегічного планування для територіальної громади, свій погляд стосовно розробників стратегії, визначити ймовірні перешкоди щодо запровадження стратегічного планування, шляхи їх подолання.

Загальні вимоги до Стратегії

В цілому, загальні вимоги до стратегічного документу зводяться до наступного:

- 1) Привабливість нової стратегії для переважної більшості громадян
- 2) Новизна в постановці цілей і завдань з урахуванням переходу до сталого розвитку
- 3) Орієнтованість на всі категорії громадян
- 4) Реалістичність політики регіонального та місцевого розвитку в умовах переходу до сталого розвитку
- 5) Консолідація суспільства, партнерство, залучення до процесу формування та реалізації стратегії представників бізнесу, фахівців різних сфер, широких кіл громадськості
- 6) Оцінка соціальних вигід та екологічних наслідків від впровадження інвестиційних проєктів, запланованих на період реалізації стратегії.
- 7) Орієнтованість на конкретні результати.
- 8) Запровадження в межах повноважень стимулів для суб'єктів бізнесу, що реалізують проєкти з мінімальним негативним впливом на здоров'я людини і навколишнє середовище.
- 9) Постійний моніторинг та оцінка результативності стратегії.
- 10) Публічність звітування.

Проект стратегії/плану розвитку має включати:

- вступ з коротким обґрунтуванням підстав для розроблення, інформацію про головного розробника;
- аналітичну частину – докладний опис основних тенденцій соціально-економічного розвитку регіону та результати моніторингу й оцінки результативності виконання завдань діючої регіональної стратегії;
- SWOT-аналіз та характеристику порівняльних переваг, викликів та ризиків перспективного розвитку;
- можливі сценарії розвитку;
- стратегічне бачення на планований період;
- стратегічні цілі, пріоритети розвитку регіону на відповідний період;
- оперативні цілі, які мають на меті забезпечити досягнення стратегічних цілей;
- основні завдання, етапи та механізми їх реалізації: інституційне, організаційне, фінансове забезпечення реалізації стратегії;
- систему моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональної стратегії, у тому числі індикатори результативності реалізації її цілей та завдань.

Окремим розділом (додатком) стратегії має бути Стратегічна екологічна оцінка.

Процес стратегічного планування розвитку можна представити як ряд кількох послідовних етапів:

1. Організація роботи над Стратегією.
2. Проведення стратегічного аналізу, формування профілю територіальної громади.
3. Формування стратегічного бачення, місії та системи цінностей.

4. Формування системи стратегічних та оперативних цілей. .
Формування ймовірних сценаріїв розвитку, вибір пріоритетного сценарію.
5. Формалізація механізму реалізації Стратегії.
6. Підготовка плану заходів з реалізації Стратегії.
7. Оцінка фінансового забезпечення реалізації Стратегії.
8. Розроблення системи моніторингу реалізації Стратегії.
9. Оприлюднення, громадське обговорення та ухвалення Стратегії.

6.1. Початковий етап: формування робочої групи

Це процес створення робочої групи, до якої можуть входити депутати, фахівці виконавчих органів влади, представники бізнес-структур, громадськість та інші; склад робочої групи не може перевищувати 30 осіб, учасники повинні бути компетентними у своїй сфері, зацікавлені у створенні якісного продукту та подальшій реалізації окреслених планів. Іноді доцільним є запросити консультанта чи експерта для кваліфікованої допомоги.

Завдання Робочої групи:

1. Підготовка стратегічного бачення, стратегічних та оперативних цілей, виокремлення завдань до кожної з них.
2. Підготовка зведеної Стратегії сталого розвитку.
3. Напрацювання щодо можливих змін до нормативних актів
4. Визначення пріоритетів та розроблення заходів, які мають бути першочергово реалізовані й включені у Стратегію сталого розвитку.

6.2. Проведення стратегічного аналізу, формування профілю територіальної громади

Мають бути виконані:

- дослідження довкілля для визначення потенційних можливостей розвитку,
- аналіз основних соціально-економічних та демографічних тенденцій безпосередньо області/міста/села/селища для подальшого

використання у прогнозуванні тенденцій розвитку на плановий період та формування на їх основні сценаріїв розвитку.

Основні складові для аналізу, які мають бути висвітлені у Стратегії сталого розвитку та представлені як профіль громади:

- загальна інформація про область/місто/ село/селище: стисло про історію території, кількість населення, загальна площа, географічне розташування, транспортне сполучення та інфраструктура;
- генеральний план розвитку території, план забудови міста;
- інформація про діючі програми соціально-економічного розвитку та окремі сфери, звіти про їх виконання;
- природно-ресурсний потенціал, у тому числі кліматичні умови;
- особливості соціально-економічного розвитку в динаміці (з використанням даних Державної служби статистики України, місцевих підрозділів);
- ділова активність на цій території: діючі комунальні та приватні підприємства, рівень життя та зайнятість населення;
- стан соціальної інфраструктури міста: система освітніх, культурних, спортивних закладів, парки тощо;
- результати соціологічних досліджень щодо думки мешканців, ймовірного сценарію розвитку, побажання щодо інновацій;
- інформація про історико-культурний стан (музеї, пам'ятки тощо);
- інформація про діючі громадські організації, органи самоорганізації населення, рівень співпраці влади з громадськими організаціями;
- міжнародні зв'язки області/міста/села/ селища, участь у міжнародних проектах;
- інша інформація публічного користування.

Використання методики SWOT-аналізу дає змогу згенерувати критичну множину стратегій розвитку для окремого об'єкта на регіональному рівні, що дозволяє впорядкувати наявну інформацію про об'єкт дослідження, проаналізувати внутрішні чинники, що впливають і формують специфіку соціально-економічних процесів в місті, та зовнішні чинники, що визначаються впливом зовнішнього щодо території середовища. SWOT-аналіз включає визначення сильних і слабких сторін, потенційних загроз та наявних можливостей, що сприятиме забезпеченню конкурентних переваг території та визначенню перспектив його розвитку. SWOT-аналіз проводиться за складовими: соціальна, економічна, екологічна, житлово-комунальна та комунікаційна.

6.3. Формування стратегічного бачення, місії та системи цінностей

Стратегічне бачення відіграє центральну роль у розробленні стратегії розвитку і стає основою для подальшого формування стратегічних цілей, та опосередковано впливає на вибір операційних цілей, а також відбір проектів та заходів з досягнення цих цілей. Стратегічне бачення представляє бажану картину ймовірного майбутнього для конкретної території.

Стратегічне бачення має відображати *зв'язок внутрішнього та зовнішнього виміру*. *Внутрішній вимір* відображає спільну думку представників громади щодо майбутнього, яке вони хочуть побудувати протягом встановленого стратегічного періоду. *Зовнішній вимір* показує конкурентні позиції, які громада намагається завоювати у відповідному середовищі.

Обов'язковим є наявність конкурентних переваг, які або вже є на конкретній території або можуть бути створені відповідно до наявних можливостей. Такі переваги відображаються у формулюванні Місії громади. *Місія – це спосіб досягнення бачення*. Декларуючи Місію, громада міста самовизначається: «Хто ми є і що ми робимо». Стратегічне бачення має бути суто індивідуальним для конкретної території, має містити унікальність.

Стратегічне бачення та місія визначають конкретний результат, який громада бажає досягти у майбутньому внаслідок реалізації Стратегії.

Система цінностей є обов'язковим важливим компонентом Стратегії розвитку. *Цінності – це принципи, правила, норми, відповідно до яких територіальна громада, область, місто розвиваються.* Система цінностей має бути внутрішньо збалансованою, надавати цілісність і завершеність всьому стратегічному баченню.

Стратегічне бачення має бути реалістичним, специфічним, досить амбітним.

Основою для формування стратегічного бачення є результати SWOT-аналізу. SWOT-аналіз побудований на основі висновків членів робочої групи, результатів оцінки потенціалу міста на базі аналітичних досліджень, оцінки конкурентного потенціалу розвитку території.

Послідовність організаційних моментів:

- Аналіз напрацювань попереднього етапу.
- Проведення обговорень на засіданнях робочої групи чи публічних обговорень щодо місії, бачення, системи цінностей.
- Формування стратегічного бачення, місії та системи цінностей.

6.4. Формування системи стратегічних та оперативних цілей

Стратегічні цілі визначаються на основі стратегічного бачення і є своєрідною конкретизацією цього бачення. Вони є формулюванням шляхів досягнення бачення, реальним вираженням кінцевих результатів, які планується досягти за визначений період. Стратегічні цілі повинні мати чітку спрямованість на один з компонентів сталого розвитку: економічний, соціальний, екологічний. Має бути від двох до п'яти стратегічних цілей.

Визначення стратегічних цілей здійснюється з урахуванням принципу сталого еколого-економічного та людського розвитку. Кожна стратегічна ціль включає оперативні цілі, які містять конкретні завдання.

Стратегічних цілей не може бути багато з кількох причин:

- стратегічні цілі мають безпосередньо впливати з бачення і бути досить високого рівня інтеграції;
- стратегічні цілі мають орієнтуватись на обсяги наявних ресурсів для подальшого використання;

- стратегічні цілі, які визначаються у Стратегії, мають бути досяжними протягом часу реалізації Стратегії.

6.5. Формування ймовірних сценаріїв розвитку, вибір пріоритетного сценарію

Сценарії розвитку міста залежать від поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на місто як соціально-економічну одиницю. Зазвичай формуються: «Базовий сценарій», «Оптимістичний (традиційний) сценарій» та «Песимістичний (реалістичний) сценарій». Альтернативні базовому сценарію необхідні для подальшого перегляду, корекції (у разі потреби) цілей регіональної стратегії та стратегічного бачення.

Сценарій розвитку є описом послідовності подій від теперішнього до майбутнього стану розвитку регіону, що ґрунтується на припущеннях, які стосуються формування комбінацій сильних та слабких сторін, можливостей та загроз.

За розробленими сценаріями виконуються розрахунки прогнозних показників стратегічного розвитку.

Послідовність організаційних моментів:

- Засідання робочої групи щодо обговорення можливих сценаріїв розвитку.
- Вибір та узгодження пріоритетного цільового сценарію з органами влади області/ міста/села/селища/громади.
- Розроблення для пріоритетного цільового сценарію розвитку індикативних показників за блоками стратегічних цілей.
- Робота у підгрупах для обговорення індикативних показників.

Для прикладу наведемо три сценарії розвитку міста.

1) Консервативний сценарій

Характерний для влади, яка все ще належить політикам «старої хвилі», вихованим в попередній соціальній та політичній системі.

Продовження неефективного здійснення управління місцевою владою. При цьому громадянська позиція населення майже не враховується при прийнятті рішень.

2) Інерційний сценарій розвитку

У цьому випадку виникаючі зовнішні можливості та загрози взаємокомпенсуються. Водночас відбувається поступовий перехід від покоління старих управлінців до управлінців нової генерації, які

мають більш прогресивні демократичні цінності. Зовнішнє середовище характеризується певною макроекономічною нестабільністю, економіка міста не отримує стимулів для інтенсивного розвитку.

Для такого випадку за значної частки малого бізнесу в економіці міста зв'язки його з політикою муніципального управління та розвиток приватно-державного партнерства залишаються слабкими. Високою є ймовірність стримування інновацій у соціальній та екологічних сферах, скорочення інвестицій в інфраструктуру міста, збереження соціальних диспропорцій, низькі темпи зростання економіки міста, в кращому випадку буде мати місце повільне зростання економіки і якості життя.

3) Сценарій сталого розвитку

У довгостроковій перспективі стратегічний потенціал і високий рівень освіченості населення дадуть можливість розвивати людський потенціал, який стане базовою перевагою та основною сильною характеристикою міста. Важливим є збереження високого людського потенціалу і виведення його на якісно новий рівень.

Збереження й відновлення інфраструктури, налагодження високотехнологічного виробництва, вкладення коштів у розвиток промислових галузей, приділення більшої уваги екологічним показникам і здоров'ю людини. Цей сценарій є можливим за умови, коли суспільна активність населення міста спрямована за одним вектором з діями влади (максимальна підтримка влади суспільством), як наслідок – максимально висока позитивна синергія суспільства.

6.6. Формалізація механізму реалізації стратегії

Розроблення механізму реалізації Стратегії з урахуванням інституційного та організаційного забезпечення реалізації Стратегії передбачає налагодження ефективної системи стратегічного управління, механізмів конструктивного партнерства, що включають інструменти соціального (що не передбачає комерційної вигоди) і економічного (з комерційною вигодою) партнерства.

Має бути об'єднання влади, громадськості, бізнесу та науки із залученням ЗМІ. Такий «командний» підхід формує «єдине міське співтовариство розвитку», здатне досягти стратегічних цілей для забезпечення нового рівня якості життя мешканців.

Послідовність організаційних моментів:

- Розроблення механізму реалізації Стратегії.
- Проведення експертом обговорення в робочій групі щодо інституційного та організаційного забезпечення реалізації Стратегії, а також механізмів конструктивного партнерства

6.7. Підготовка плану заходів з реалізації стратегії та оцінка фінансового забезпечення реалізації Стратегії

Підготовка Плану заходів з реалізації Стратегії проводиться відповідно до цілей, визначених у Стратегії. До цього процесу залучаються органи місцевої влади та представники заінтересованих сторін. Під час формування Плану заходів з реалізації Стратегії будуть опрацьовуватись можливі джерела фінансування та реальність залучення для його виконання необхідних ресурсів: державний та місцевий бюджети, кошти проектів міжнародної допомоги, державні та міжнародні гранти, приватні інвестиції, кошти населення тощо.

План заходів з реалізації Стратегії має бути розроблений таким чином, щоб забезпечити узгодження зі стратегічними цілями і врахування визначених найважливіших проблем розвитку, які можуть бути вирішені, виходячи з повноважень органу місцевого самоврядування та ресурсів, які для цього можуть бути залучені.

Встановлюються часові рамки Плану заходів з реалізації Стратегії. Заходи мають бути впроваджуватись у середньостроковій перспективі.

6.8. Розроблення системи моніторингу реалізації Стратегії

Необхідно створити систему моніторингу реалізації Стратегії для забезпечення відповідальності за реалізацію Стратегії.

Така система має включати Орган з моніторингу (створюється з урахуванням особливостей територіальної громади), Документ (Положення) про систему моніторингу виконання Стратегії.

Цей документ має містити розділ з описом системи моніторингу, її впровадження та системою індикативних показників досягнення оперативних цілей (відповідно до прогнозу за пріоритетним сценарієм) для подальшого аналізу та можливої координації оперативних цілей.

Для організації ефективного моніторингу потрібно визначитись щодо наступного:

1. Здійснюється моніторинг загальної соціально-економічної ситуації чи моніторинг реалізації окремих завдань, визначених у Стратегії.
2. Перелік показників для контрольного аналізу.
3. Періодичність збору та опрацювання даних.
4. Відповідальні за збір та аналіз отриманої інформації.
5. Відповідальні за формування висновків на основі результатів, а також кому і в якій формі вони мають бути представлені.
6. Яким чином мають бути враховані висновки.
7. Яким чином і за який бюджет фінансуватиметься моніторингова діяльність.

6.9. Оприлюднення, громадське обговорення та ухвалення Стратегії

Стратегію сталого розвитку, План заходів з реалізації Стратегії та систему моніторингу реалізації Стратегії потрібно оприлюднити для громадськості. Може бути ініційовано проведення громадських слухань (або використані інші форми громадського обговорення: консультації, електронні обговорення, семінари).

Якщо виникають зауваження та пропозиції, то вони мають бути розглянуті робочою групою з розробки Стратегії. Після громадського обговорення та доопрацювання документів, їх подають на розгляд і ухвалення відповідному органу влади в якості як політику місцевого економічного розвитку громади.

Завдання: розробити Стратегію сталого розвитку для Вашого рідного міста або територіальної громади, детально розробив всі послідовні етапи організація роботи над Стратегією:

1. ***Формування робочої групи.***
2. ***Проведення стратегічного аналізу, формування профілю територіальної громади.***
3. ***Формування стратегічного бачення, місії та системи цінностей.***
4. ***Формування системи стратегічних та оперативних цілей. Формування ймовірних сценаріїв розвитку, вибір пріоритетного сценарію.***
5. ***Формалізація механізму реалізації Стратегії.***

6. *Підготовка плану заходів з реалізації Стратегії.*
7. *Оцінка фінансового забезпечення реалізації Стратегії.*
8. *Розроблення системи моніторингу реалізації Стратегії.*
9. *Оприлюднення, громадське обговорення та ухвалення Стратегії [9].*

7. Законодавча база з питань розроблення стратегічних та програмних документів розвитку регіонів (областей) та територіальних громад в Україні

На сьогодні в Україні відсутня нормативно встановлена єдина державна система стратегічного планування. Законодавчу базу з питань розроблення стратегічних та програмних документів розвитку регіонів (областей) та територіальних громад в Україні складають:

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- Закон України «Про місцеві державні адміністрації»;
- Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»;
- Закон України «Про засади державної регіональної політики»;
- Бюджетний кодекс України, стаття 24-1.
- Закон України «Про державні цільові програми»;
- Закон України «Про прогнозування та розроблення програм соціально-економічного розвитку»;
- Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015,
- Постанова КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року»;
- Постанова КМУ від 7 жовтня 2015 р. № 821 «Деякі питання реалізації у 2015–2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року»;
- Постанова КМУ від 11 листопада 2015 р. № 931 «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів»;

- Постанова КМУ від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів»;
- Наказ Мінрегіону від 31.03.2016 № 79 «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації».
- Наказ Мінрегіону від 30 березня 2016 року N 75 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади».
- Указ Президента України №722/2019 Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року від 30 вересня 2019 року

Завдання. Дати розгорнуті відповіді на питання:

- 1. Проаналізувати законодавчу базу з питань розроблення стратегічних та програмних документів розвитку регіонів (областей) та територіальних громад в Україні, знайти відповідні посилання в мережі інтернет.*
- 2. Проаналізувати актуальні зміни в законодавчій базі з питань розроблення стратегічних та програмних документів розвитку регіонів (областей) та територіальних громад в Україні, знайти відповідні посилання в мережі інтернет.*

8. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проект 2017

Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та Національний план дій до 2020 року по впровадженню Стратегії є результатом аналітичної роботи, яка здійснена українськими експертами за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та Глобального екологічного фонду в рамках проекту "Інтеграція положень Конвенцій Ріо в національну політику України". Прийняття

на глобальному рівні Цілей сталого розвитку (ЦСР) у 2015 році та здійснена їх адаптація до контексту України, яка відбулась у 2016 році за координації Мінекономрозвитку, обумовили потребу забезпечити урахування ЦСР у процесах стратегічного планування, макроекономічного прогнозування та програмування розвитку, а також у процесі реформування вітчизняної статистики, яка дозволить розбудувати нову систему моніторингу суспільного прогресу. Пропонований проект Стратегії розглядається як рамковий документ, який визначатиме стратегічні напрями довгострокового розвитку України. Принциповим аспектом її розробки було врахування адаптованих для України ЦСР до 2030 року та врахування основних положень Оновленої Стратегії сталого розвитку ЄС. Розроблена Стратегія сталого розвитку України до 2030 року і Національний план дій до 2020, при умові затвердження їх на державному рівні, в подальшому можуть стати дійовим інструментом для впровадження засад збалансованого розвитку у регіонах і поселеннях України шляхом врахування основних положень в стратегіях їх розвитку. Особливо це важливо для опрацювання напрямів розвитку новостворюваних об'єднаних територіальних громад. Для обговорення проекту Стратегії і Національного плану дій було залучено широке коло експертів, управлінців, представників громадянського суспільства. Інтерактивне обговорення тексту Стратегії відбулось під час трьох регіональних консультацій (Одеса, Івано-Франківськ, Харків) та на національній конференції в Києві .

Завдання. Підготувати доповіді з презентаціями за наступними темами:

- 1. Стратегічне бачення сталого розвитку України.***
- 2. Керівні принципи стратегії.***
- 3. Національні цілі сталого розвитку України (стратегічні цілі 1-7, доповідь за кожною темою окрема)***
- 4. Впровадження стратегії***

9. Словник

Біорізноманіття – різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми й екологічні комплекси, частиною яких вони є; включає в себе різноманіття в межах виду, між видами і різноманіття екосистем (Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття).

Врядування (англ. governance) – розроблення і реалізація публічної політики на засадах партнерської взаємодії державної влади та місцевого самоврядування, які створюють сприятливі політико-правові та фінансові передумови, з приватним сектором, що генерує робочі місця і забезпечує доходи, та громадянським суспільством, яке мобілізує внутрішні ресурси для досягнення пріоритетних цілей суспільного розвитку.

Державне управління – діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для найефективнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами.

Екосистема – просторово визначена сукупність біотичних та абіотичних компонентів довкілля, які пов'язані між собою потоками речовини, енергії та інформації.

Екосистемні послуги – всі ті вигоди, які люди отримують від екосистем; послуги екосистем із забезпечення населення природними ресурсами, здоровим середовищем існування, іншими екологічно та економічно значущими "продуктами". Серед численних екосистемних послуг виділяють: постачальні (їжа, вода, ліс, сировина), регулятивні (вплив на клімат, контроль за повеннями та стихійними лихами, якість водних ресурсів тощо), культурні (рекреаційні ресурси, естетичні та духовні цінності природи) і підтримуючі послуги (грунтоутворення, фотосинтез, кругообіг азоту та ін.).

Екологічна збалансованість (англ. environmental sustainability) – підтримання таких видів діяльності, які дають можливість не погіршувати або навіть поліпшувати якість довкілля в довгостроковій перспективі. Екологічна збалансованість стосується потенційної

довговічності систем, що підтримують життєдіяльність людства, таких як планетарна кліматична система, системи аграрного та промислового виробництва, лісового і рибного господарства, людські спільноти загалом, а також різні системи, від яких вони залежать.

Життєстійкість (англ. resilience) – здатність системи та суспільства адаптуватися до потенційних природних і природно-техногенних небезпек, чинити їм опір або змінюватись для того, щоб досягти прийняттого рівня функціонування та підтримувати цей рівень і свою структуру. Життєстійкість соціально-екологічних систем залежить від: 1) величини впливу, який система може нейтралізувати і при цьому залишитися в тому самому стані; 2) ступеня здатності системи до самоорганізації; 3) ступеня здатності системи до створення потенціалу для навчання та адаптації до реальних умов.

Заінтересовані сторони (англ. stakeholders) – групи осіб або особи, які мають інтерес, залучені або перебувають під впливом політики чи плану уряду, громади або підприємства. Цей термін поширюється на державні, громадські, формальні та неформальні організації.

Збалансоване використання (англ. sustainable use) – використання природних ресурсів у такий спосіб і такими темпами, які не призводять у довгостроковій перспективі до вичерпання природних ресурсів, тим самим зберігаючи здатність природно-ресурсного потенціалу країни задовольняти потреби теперішнього та майбутніх поколінь.

Збалансоване економічне зростання (англ. sustainable growth) – економічне зростання, основане на ефективному використанні ресурсів, створенні конкурентоспроможної низьковуглецевої економіки, виявленні екологічно чистих джерел зростання економіки, розвитку еко-орієнтованих галузей, використанні екологічно чистих технологій, охороні довкілля, збереженні біорізноманіття, поліпшенні бізнес-середовища, зокрема для малих і середніх підприємств.

Збалансоване споживання та виробництво (англ. sustainable consumption and production) – використання системного підходу для мінімізації негативного впливу на довкілля, зумовленого системою споживання та виробництва у суспільстві.

"Зелена" економіка – економіка, яка підвищує добробут людей і забезпечує соціальну справедливість і при цьому істотно знижує ризики для довкілля і запобігає його збіднінню.

Індикатор (показник) – характеристика процесу, об'єкта чи системи, за допомогою якої можна кількісно та якісно оцінювати зміни, що відбуваються, у формі, зручній для порівняння та аналізу. Індикатори дають можливість вимірювати прогрес і реєструвати ступінь досягнення визначених цілей та завдань.

Індикатори сталого розвитку – групи системних (економічних, соціальних, екологічних) або інтегральних (соціально-економічних, соціально-економічно-екологічних) показників, які дають змогу робити висновки про стан або зміни процесів розвитку.

Інклюзивність (від лат. include - включаю, укладаю) – процес участі всіх людей в житті соціуму, коли всі заінтересовані сторони беруть активну участь у громадському житті. Інклюзивність передбачає залучення кожного в життя спільноти та відсутність будь-якої дискримінації.

Інклюзивне зростання (англ. inclusive growth) – економічне зростання, яке створює для всіх верств населення максимальні можливості для працевлаштування та участі в усіх сферах життєдіяльності країни, а також забезпечує справедливий розподіл результатів праці.

Інклюзивне суспільство (англ. inclusive society) – суспільство, яке не фокусується на расових, статевих, класових, вікових і географічних відмінностях осіб та соціальних груп і забезпечує рівність можливостей та залучення усіх членів суспільства до створення соціальних інституцій, які регулюють соціальну взаємодію.

Інклюзивні інституції (англ. inclusive institutions) – інституції, які дозволяють і заохочують брати участь великій масі людей в економічній діяльності, щоб найкращим чином використовувати їхні таланти та навички, а також дати можливість людям вибирати те, чого вони хочуть.

Інтеграція (від лат. integrum - ціле, integratio - відновлення) – стан об'єднаності окремих частин і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи.

Інтегроване управління водними ресурсами – процес, що сприяє скоординованому розвитку та управлінню водними, земельними і пов'язаними з ними ресурсами для того, щоб максимізувати результативність економічного та соціального добробуту у справедливий спосіб і не завдати шкоди збалансованості життєво важливих екосистем.

Належне врядування (Good Governance) – нова концепція управління, що визначає механізми, процеси та структури, за допомогою яких органи влади, громадяни та соціальні групи координують свої інтереси, використовують права та виконують обов'язки, а також виступають посередниками у вирішенні проблемних питань розвитку суспільства.

Повна зайнятість – стан економіки, за якого кількість вакансій відповідає чисельності безробітних або перевищує його. 100-відсоткова зайнятість неможлива, оскільки є природний рівень безробіття, який у будь-якій країні становить 4 - 7 %.

Сталий розвиток (англ. sustainable development) – розвиток, який дає змогу задовольнити потреби теперішніх поколінь і залишає можливість майбутнім поколінням задовольнити їхні потреби. Це збалансований розвиток країни і регіонів, при якому економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішнього і майбутніх поколінь.

Цільовий показник – значення індикатора, яке заплановано досягти в результаті реалізації стратегії.

10. Перелік корисних посилань та використаних матеріалів:

1. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проект 2017
https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf
2. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017
http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
3. Цілі розвитку тисячоліття 2000 – 2015
<http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/mdgs>
4. Цілі сталого розвитку 2016-2030
<http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
5. Цілі сталого розвитку в Україні
<http://sdg.org.ua/ua>
6. Ресурси та публікації щодо сталого розвитку в Україні
<http://sdg.org.ua/ua/resources-2>
7. Цілі Сталого Розвитку в Україні: Пакет інформаційних матеріалів
<http://sdg.org.ua/ua/resources-2/107-tsili-staloho-rozvytku-v-ukraini-paket-informatsiinykh-materialiv>
8. Цілі сталого розвитку що треба знати органам місцевого самоврядування
https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/SDG_LocalGov_v05.pdf
9. Методичні рекомендації для врахування цілей сталого розвитку в стратегіях розвитку територіальних громад
https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/UNDP_MetRecommendation_v03.pdf